

Jihočeská universita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**KRAJSKÝ ÚŘAD A JEHO MOŽNOSTI
PODÍLET SE NA ZKVALITNĚNÍ PĚSTOUNSKÉ
PÉČE**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ludmila Muchová, Ph.D.

Autor práce: Jana Skamenová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce, prezenční forma

Ročník: třetí

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou universitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

22. dubna 2009

Děkuji vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Ludmile Muchové Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

Úvod	1
1. Domov, rodina a dítě	4
1.1 Domov	4
1.2 Rodina a dítě.....	5
1.3 Ohrožení psychického vývoje dítěte.....	5
1.4 Léčba dětí postižených syndromem CAN a možnosti nápravy psychické deprivace.....	6
1.5 Co je identita	8
2. Organizace náhradní péče s ohledem na úkoly krajského úřadu	9
2.1 Formy náhradní péče	9
2.2 Typy náhradní rodinné péče podle Bubleová a Benešové.....	9
2.3 Děti vhodné pro pěstounskou péči	12
2.4 Odkud opuštěné děti přicházejí.....	12
2.5 Žádost o náhradní rodinnou péči.....	13
2.6 Postoupení žádosti na krajský úřad.....	14
2.7 Pracovní náplň pracoviště náhradní rodinné péče	15
2.8 Nestátní organizace.....	16
3. Období příprav a odborné posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče	17
3.1 Programové diskusní skupiny	17
3.2 Doporučený metodický rámec MPSV	17
3.3 Kritéria pro ohodnocení schopností uchazečů o pěstounskou péči	22
3.4 Evidence žadatelů	23
4. Výběr a příprava dítěte	25
5. Doprovázení rodin	26
6. Ilustrativní kasuistické rozhovory	27
6.1 Cíle rozhovorů.....	27
6.2.1 Pěstounská rodina paní K.	27
6.2.2 Pěstounská rodina paní S.	33
Závěr	38
Seznam použitých zdrojů	41
Abstrakt	42

Úvod

Žijeme v mnohotvárném světě, ve kterém lze nalézt mnoho dobrého i mnoho špatného. V tom světě, plném technických i jiných vymožeností, jež beze sporu náš život usnadňují a dělají lehčím, žije mnoho bytostí, kterým nebylo dopřáno být součástí jednoduché instituce, pro člověka nejdůležitější od počátku věků a tou je rodina.

Na praxi jsem jednou četla článek o přípravě budoucích pěstounských rodičů, kde se psalo, jak je tato příprava důležitá pro rodiče i děti a že může mít vliv na pozdější soužití rodiny. Začala jsem se tedy zajímat o tuto problematiku a vyhledávat zdroje, které se přípravou zabývají a musím poznamenat, že je jich velmi málo. Zjistila jsem, že institucí, která má v tomto směru nejširší kompetence je krajský úřad.

Krajský úřad se významně podílí na fungování náhradní rodinné péče a je ústředním orgánem, který zajišťuje správný koloběh tohoto systému. Od podání žádosti o náhradní rodinnou péči, přes psychologické vyšetření a přípravný kurs, až po doprovázení rodičů.

Jaký význam má tedy příprava v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče pro dítě a pro potencionální rodiče? Je tato příprava kvalitní a může poskytnout žadatelům o náhradní rodinnou péči dostatek informací? Jaké jsou možnosti krajského úřadu podílet se na zkvalitnění této přípravy a následném doprovázení?

Nejdůležitější je zájem dítěte a proto je žádoucí, aby dítě přišlo do rodiny, která rozumí jeho potřebám a ví, s jakými výchovnými problémy se může setkat. Čím více je rodina informovanější, je menší pravděpodobnost, že by se dítě muselo vrátit zpátky do ústavního zařízení.

Děti žijící v ústavních zařízeních prožily psychickou bolest, ať už na samém začátku, kdy se jich rodiče vzdali po narození, anebo důsledkem zneužívání a zanedbávání, které prožily v průběhu života. Dítě na zraňování reaguje individuálně, někdo je více odolný, než jiný. Zraněné děti tak často zraňují druhé, zvláště ty, kteří se jim snaží pomoci a chtějí se stát jejich ochránci.

Děti i nevlastní rodiče tak zažívají často velmi složité situace, na které by měl připravit rodiče právě přípravný kurs.

Důležitý je také fakt, že do pěstounské péče jsou přijímány děti, které nemohou být osvojeny. Jsou to děti starší, s mnoha sociálními, výchovnými nebo zdravotními problémy. Budoucí rodiče by tedy měli být připraveni na všechny možné komplikace tak, aby nebyli zaskočení a situaci zvládli.

Ve své práci se budu věnovat rodině a jejímu vlivu na dítě. Popíšu jednotlivé potřeby člověka a definuji psychickou deprivaci, která vzniká důsledkem neuspokojení těchto potřeb. Důležitou částí v životě dítěte je doba, kdy vzniká jeho sebeuvědomění se, tedy identita. Vysvětlím tyto pojmy a ukáži prostředí, kde se správně vyvíjí.

V další části bych se ráda věnovala typům náhradní rodinné péče, z čehož pěstounské péči nejvíce, a podle zdrojů Jihočeského krajského úřadu popíši, jak se o náhradní rodinnou péči žádá. Odkud a kam tato žádost postupuje a jaké k ní náleží dokumenty.

Pár řádků bych ráda věnovala i nestátním organizacím a jejím specifikám.

Poté podrobně rozepíši období přípravy žadatelů. Zde budu opět čerpat z materiálů krajského úřadu a ze zákona, který říká, jak má tato příprava probíhat, kdo ji organizuje a podle čeho je žadatel posuzován. Tento zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí je nejdůležitějším zdrojem pro krajské úřady. Zmiňuje také, že krajský úřad má za povinnost pořádat různá další setkávání pěstounských rodin i po zprostředkování pěstounské péče. Tyto další pořádané akce pro rodiny budu dále prezentovat jako „doprovázení rodin“.

Cílem mé práce tedy je, jak už jsem se na začátku zmínila, zjistit, zda krajský úřad opravdu využívá všech svých možností k tomu, aby příprava rodičů byla kvalitní. K tomu mi dopomůžou rozhovory s některými pěstounskými rodinami.

Závěrem zhodnotím činnost krajského Jihočeského úřadu na základě zodpovězených otázek pěstounských rodin.

Ráda bych, aby tato práce byla obohacující nejen pro mě, ale i pro pracovníky náhradní rodinné péče, odboru sociálních věcí a zdravotnictví

krajského úřadu. A snad i pro ty, kteří mi svými připomínkami pomohli dovést tuto práci ke zdárnému konci.

1. Domov, rodina a dítě

1.1 Domov

Domov - toto slovo v nás vyvolá spoustu myšlenek, vzpomínek i pocitů, které jsou zpravidla pěkné. Nejdříve se většinou vybaví naše vlastní dětství, to znamená prvotní domov. Poté, vlivem koloběhu života, máme domov druhý, kde už nejsme dětmi a těmi, kdo poslouchá a učí se, ale rodiči a manželi, tedy těmi, kdo vytváří to pěkné, příjemné a hřejivé prostředí svým dětem. Zkrátka víme, kde je naše „doma“ a tam chceme být. Matějček uvádí, že je to místo, kde jsou naši lidé, ti kdo k nám patří a k nimž patříme i my. Jsme zde přijímáni takoví, jací jsme, nemusíme se přetvařovat a ani nic takového dělat nesmíme. Z vědomí toho, že jsme přijímáni, vyplývá pocit bezpečí a jistoty. Domov je místo klidu a odpočinku, místo spočinutí v biblickém slova smyslu.

Dobry domov má naději předávat se z generace na generaci. Znamená to, že domov dětí je předznamenán v domovu jejich rodičů, jejich dospělých vychovatelů, protože to nemusí být jen vlastní biologičtí rodiče. Jsou to ti, kdo s dětmi skutečně žijí, mají je rádi a starají se o ně. Můžeme to nazvat sociální dědičností, protože nejde o genetický přenos. Podle Matějčka se rodičovské postoje tedy připravují celý předchozí život zkušeností dítěte s vlastními (nevlastními) rodiči. Je tedy pravděpodobné, že děti, které měly hezké dětství, dokáží vytvořit pěkný domov i dětem svým.

Dítě, když se narodí, je schopno rozlišovat tónové frekvence, kde je mu vyslán lidský hlas, od neřečových frekvencí. Poznává matčin hlas od hlasů jiných a proto dokážeme vysvětlit, proč se u dětí v kojeneckých ústavech a dětských domovech vyvíjí řeč opožděně. Je to proto, že zde není jedna stálá osoba, která by na dítě mluvila a komunikovala by s ním ne z povinnosti, ale pro potěšení. Tato vzájemnost mateřské a dětské radosti je důležitá pro pozdější citový vztah a také se utváří základ pojmu rodiny a domova. Tento pojem se v dětech utváří velmi brzy, dříve, než si myslíme. Domov jsou lidé, a ti jsou tu důležitější než jakékoli známky blahobytu.

1.2 Rodina a dítě

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí a vznikla v pradávných dobách nejen z přirozeného pohlavního pudu, ale především z potřeby ochraňovat, učit a vzdělávat své potomstvo. Dnešní doba nám přináší zcela jiné nebezpečí než kdysi, avšak potřeba ochraňovat a vychovávat v nás převládá dodnes. Rodinou pro dítě, jak píše Matějček, může a nemusí být situace, kdy se o ně stará jedna nebo více osob, kdy jsou nebo nejsou svazky potvrzeny zákonem, nebo kdy je dítě vlastní či nevlastní. Má-li se ale dítě vyvíjet zdravě a pro společnost užitečně, potřebuje vyrůstat v prostředí, které je citově stálé a přijímající, a tím by pro něj měla být rodina. Pro dítě tedy není podstatné, jestli má jeho rodina potvrzení z porodnice. Podstatné je, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chová. Dítě musí mít ve svém prostředí pocit životní jistoty a podle toho si vytváří jistotu svou, tedy sebe-jistotu – sebevědomí. Je to ten nejlepší základ, který mu můžeme dát a je v naší moci!¹

Archerová popisuje sebevědomění tak, že si člověk uvědomuje svoje vlastní tělo a představy o sobě ve vztahu k ostatním. Ke zdravému sebevědomění po stránce tělesné i psychické tedy přispívá správná péče v prvních letech života, dostupnost blízkých osob, které dítěti vytváří správný vzor v péči o sebe a možnost prozkoumávat okolí. U těch, kteří měli dobré dětství, se tak děje aniž by nad tím zvláště přemýšleli. Ostatní budou muset svoje sebevědomění utvářet v průběhu života.²

1.3 Ohrožení psychického vývoje dítěte

Hlavní faktory, které ohrožují psychický vývoj, rozdělujeme do dvou skupin, které se podle Langmeiera a Krejčířové často překrývají. První skupinu tvoří rizika spojená s organickým poškozením. Ty mohou vyplývat z různých škodlivých faktorů, jakými jsou: genetické, infekční, toxické, perinatální hypoxie, mechanické poškození, úrazy aj. Tyto faktory působí na plod či novorozence a nesou rizika neurologického a psychopatologického defektu ať už nejmírnějšího

¹ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, s. 9-17.

² Archerová, C. Dítě v náhradní rodině, s. 50.

nebo nejtěžšího charakteru. Toto postižení může také vyplývat z nepříznivých podmínek výchovného prostředí. Nepříznivé vlivy, které nastanou v dospělosti, nejsou tak nápadné, ale na psychickém vývoji mohou zanechat i trvalé následky.

Druhou skupinou jsou rizika, která vyplývají ze sociálního prostředí. Při vyhledávání, diagnostikování a nápravě těchto rizik přispívá psychologie vývojová, sociální, klinická a poradenská. Nejčastěji vyskytujícími se riziky jsou zneužívání, týrání a zanedbávání. Tyto tři jevy jsou v současnosti označovány jako syndrom CAN (Child Abuse and Neglect). Na základě této skutečnosti byla v roce 1977 založena mezinárodní společnost ISPCAN (The International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect).³

Dunovský, Dytrych a Matějček definují syndrom CAN jako nenáhodný děj či situaci, která je v dané společnosti nepřijatelná či odmítaná. Současně je preventabilní (tj. lze mu předcházet) a jeho důsledky pro stav a vývoj dítěte by měly být bezprostředně spjaty s příčinami a mechanismy, které jej vyvolaly. Způsobem vzniku CAN je jednak akce, tedy útok, násilí v jakékoliv jeho formě a ne-akce, jako zanedbávání, izolace, nepečování, nesprávná a nedostatečná výchova a podobně.⁴

1.4 Léčba dětí postižených syndromem CAN a možnosti nápravy psychické deprivace

Syndrom CAN je úzce spjat s fungováním rodinného systému, tato funkčnost se pojí s osobností rodičů a jejich vzájemných vztahů, jak uvádí Dunovský, Dytrych a Matějček.

V případě ohlášení CAN začne šetření v terénu s cílem dítěti pomoci, popřípadě vyvrátit podezření. Poté je potřeba přimět klienty k návštěvě odborného pracoviště a stanovit co nejpřesněji sociální diagnózu a zahájit terapii. Jednou z forem terapie je výchovné působení v rodině na její členy a na rodinné společenství jako celek, s pokusem o její zachování či obnovení. To znamená vymítit jevy nepříznivé a jevy kladné posílit.

³ Langmeier, J., Krejčířová, D. Vývojová psychologie, s. 281.

⁴ Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě, s. 23-24.

Při léčbě tělesných poranění nenastávají závažné problémy (není-li dítě ohroženo na životě), ale v oblasti psychické se setkáváme s řadou otázek a rozhodnout o způsobu řešení není lehké. Ošetřující je často odkázán na pozorování, naslouchání a zkušenost. A samozřejmě musí poskytnout dítěti obrovskou citovou pomoc a podporu, ujistit ho o bezpečí a obhajovat jeho skutečný prospěch a zájem. Léčba musí být zaměřena na všechny zúčastněné, to znamená i na zneuživatele, zvláště jde-li o člena rodiny. Je-li nutné řešit situaci tím, že musí být dítě odebráno z rodiny, měli bychom se zaměřit na možnost, zda by neměl spíše opustit rodinu zneuživatel.

Pokud prognóza ukáže nemožnost nápravy, je nutno odebrat dítě z rodiny a umístit jej v jiném prostředí, které se rodině co nejvíce podobá (v širší rodině, osvojení dítěte, pěstounská péče, popřípadě ve vhodném dětském zařízení).⁵

Podle Langmeiera a Matějčka je psychická deprivace stav, který vzniká u člověka, jestliže nejsou uspokojovány základní psychické potřeby v dostačující míře a po dlouhou dobu. Psychické potřeby trvají po celý život, jen se mění intenzita a způsob uspokojování. Zmínění autoři předložili dělení do čtyřech úrovní:

V první úrovni jde o potřebu přívodu podnětů v přiměřené míře a variabilitě. To znamená, aby dítě bylo podněcováno, stimulováno v oblasti zrakové, sluchové, hmatové. Aby mělo dostatek hraček, pěkné prostředí a lidí, kteří se s ním pomazlí.

Druhá úroveň navozuje na první, a tím je potřeba smysluplného světa. Dítě musí mít stálost věcného a sociálního prostředí, orientovat se v něm a s tím mu pomáhá matka. Změny prostředí, např. při přechodu z jednoho ústavního prostředí do druhého, dítě traumatizuje, protože ztratí vše, co už chápalo.

Třetí úroveň zahrnuje citové, emoční potřeby. Je to kladný vztah k mateřské osobě (nemusí to být biologická matka) a i ke všem členům rodiny, dále k vrstevníkům a spolužákům a později i potřeba životního partnera.

⁵ Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě, s. 214-215.

Čtvrtou je sociální úroveň, kde si dítě postupně uvědomuje své „já“ a vytváří si tak svou identitu, což vede k dospívání. Dítě potřebuje někam patřit. Je to velmi důležitá potřeba, potřeba sdílet s někým společnou otevřenou budoucnost a tu má dítě v rodině. Nemůže ji mít v ústavní výchově, kde prožívá nejistotu. Tato potřeba bývá někdy uváděna jako pátá úroveň, právě díky svojí důležitosti.

Tyto vyjmenované potřeby nemohou být uspokojovány v sebelepším dětském domově, ale ani v některých rodinách, v nichž rodiče své děti zanedbávají, zneužívají je, ponižují nebo dokonce týrají.⁶

1.5 Co je identita

Když dítě začne vnímat svět, zjišťuje, že něco se může ovládat chtěním a něco ne a vymezuje hranici mezi já – ty nebo já – svět, vytváří si tím odpověď na otázku: „Kdo jsem?“ To je podle doktora Klimeše de facto definice identity.

Popisuje, že cílem NRP je vybudovat tzv. smíšenou identitu dítěte. Aby pěstouni z romského dítěte nedělali „neroma“ nebo „antiroma“. Jejich realistickým cílem by mělo být vytvoření Roma se smíšenou identitou. Znamená to, že on sám se za pravého Roma bude považovat, ale bude mít všechny zvyky a návyky majoritní společnosti a bude schopen pohybovat se v ní bez problémů.

Klimeš říká: „Pevný pocit identity zakotvuje člověka ve světě, dává mu místo a smysluplný vhled do budoucnosti.“

Dítě v NRP musí znát svoji minulost, svoje kořeny, protože od toho se odvozuje další pokračování jeho života. Proto by rodiče měli pomoci dítěti objasnit záhady minulosti. A to dříve, než se děti samy začnou ptát. Je potřeba hovořit s dítětem o jeho původu, aby v jeho identitě nebyla díra.⁷

⁶ Matějček, Z., Koluchová, J., Bubleová, V., Kovařík, J., Benešová, L. Osvojení a pěstounská péče, s. 84-85.

⁷ Klimeš, J. Budování identity dítěte, s. 8-18.

2. Organizace náhradní péče s ohledem na úkoly krajského úřadu

2.1 Formy náhradní péče

Matějček uvádí: „Náhradní výchovná péče je formou péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Nejčastěji jde o péči ústavní, v níž je dítě vychováváno až do své dospělosti.“

Ústavní péči rozumí Matějček situaci, kdy selhává rodina z některých důvodů v péči o dítě a není zde možné či vhodné zvolit osvojení nebo pěstounskou péči. V takovém případě je potřeba zajistit dítěti jiné výchovné prostředí. Je jím zpravidla kolektivní výchovné zařízení, jako kojenecké ústavy a dětské domovy.

„Náhradní rodinná péče (NRP) je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče.“⁸

2.2 Typy náhradní rodinné péče podle Bubleové a Benešové

Osvojení

Osvojením přijímají manželé či jednotlivci opuštěné dítě za vlastní a mají k němu stejná práva i povinnosti jako biologičtí rodiče. Práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou zanikají a dítě získává příjmení nových rodičů. Osvojit lze pouze dítě nezletilé a mezi osvojitelem a osvojencem musí být i přiměřený věkový rozdíl. O osvojení rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím musí zájemce pečovat alespoň tři měsíce o dítě na vlastní náklady. Osvojení je právně zakotveno v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině.

Rozlišujeme osvojení zrušitelné (osvojitelé nejsou zapsáni do rodného listu jako rodiče a z vážných důvodů lze toto osvojení zrušit na návrh osvojence nebo osvojitele) a osvojení nezrušitelné (osvojitelé jsou zapsáni v rodném listu dítěte a minimální věková hranice pro osvojované dítě je jeden rok).

⁸ Matějček, Z. a kol. Náhradní rodinná péče, s. 31-39.

Existuje i osvojení dětí do ciziny a z ciziny, tj. mezinárodní osvojení. Toto je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, která vstoupila v platnost v České Republice v roce 2000. Mezinárodní osvojení upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a umožňuje najít rodinu dítěti, kterému se nedaří najít náhradní rodinu v zemi původu. Zaručuje biologickým rodičům anonymitu a vylučuje zisky z adopcí.

Opatrovnictví

Opatrovníka stanoví soud. Stanoví i rozsah práv a povinností k dítěti s ohledem na důvod, pro který byl opatrovník ustanoven. Není zákonným zástupcem dítěte a vykonává pouze některá rozhodnutí.

Poručenství

Soud stanoví dítěti poručníka v případě, že: rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti, nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník, vykonává-li péči o dítě osobně, má nárok na hmotné zabezpečení, jako v případě pěstounské péče. Je zákonným zástupcem, ale mezi dítětem a poručníkem nevzniká poměr, jako mezi rodiči a dětmi. Rozsah práv a povinností je stanoven takto: výchova dítěte, zastupování dítěte, správa majetku dítěte.

Výkon této funkce je pod pravidelným dohledem soudu a poručník podává zprávy zpravidla po roce. Důležitá rozhodnutí poručníka musí být schválena soudem.

Pěstounská péče

Tato forma NRP zajišťuje dostatečné zabezpečení dítěte i odměnu těm, kteří se o něj starají. Dítě může být svěřeno fyzické osobě nebo manželům, jedinou hmotně právní podmínkou je zájem dítěte. Pěstoun musí zaručovat správnou výchovu a má právo zastupovat dítě v běžných věcech. V mimořádných záležitostech žádá souhlas zákonného zástupce.

O pěstounské péči rozhoduje soud a může ji také ze závažných důvodů zrušit. Soud je oprávněn stanovit pěstounovi povinnost podávat zprávy o výkonu pěstounské péče. Není vyloučen styk s původními rodiči.

Pěstounská péče je upravena zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (dávky pěstounské péče) a v právních předpisech o sociálním zabezpečení.

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče – *individuální a skupinová*. Individuální probíhá v běžném rodinném prostředí a skupinová v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče a v SOS dětských vesničkách.

Pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte.⁹

Podle Matějčka je cílem pěstounské péče, jakožto instituce, poskytnout dítěti náhradní rodinné prostředí, jestliže dítě nemůže dlouhodobě vyrůstat v prostředí rodiny tvořené jejich vlastními biologickými rodiči, nebo když ústavní péče ohrožuje či narušuje jejich vývoj, anebo když děti nemohou být z nejrůznějších důvodů (právních, zdravotních, sociálních, psychologických) svěřeny do osvojení.

Matějček také uvádí, že většina dětí žije v pěstounské rodině až do svého sociálního osamostatnění, z čehož vyplývá úspěšnost těchto rodin. Zrušení některých pěstounských rodin soudem má různé důvody: nejnámější situací je změna pěstounské péče na osvojení, nebo přechod do jiné pěstounské rodiny či dokonce návrat dítěte do původní rodiny. Avšak mnoho případů zrušení pěstounské péče je přičítáno závažným poruchám chování dítěte. To je poté umístěno do dětského domova či do výchovného ústavu. Za tímto neúspěchem je většinou nesprávné stanovení celkové sociální diagnózy a nesprávný odhad vývojové prognózy dítěte. Také to může být nesprávná volba typu náhradní rodinné péče, volba pěstounů a přecenění jejich sil nebo nesprávný odhad možností nápravy v daném prostředí a špatná schopnost adaptace dítěte. Častěji

⁹ Bubleová, V., Benešová, L. Hledáme nové rodiče, s. 6-9.

bývá zrušena pěstounská péče na návrh pěstouna, o něco méně na návrh oddělení péče o dítě.¹⁰

2.3 Děti vhodné pro pěstounskou péči

Opuštěné dítě je takové, které se ne vlastní vinou ocitlo bez vlastní rodiny a na změnu poměrů v jeho biologické rodině není naděje. Od společnosti je tedy žádoucí, aby našla jiné vhodné řešení.

Bubleová a Benešová uvádí, jaké děti jsou vhodné pro pěstounskou péči. Jsou jimi především sociálně osiřelé děti, které vyžadují individuální péči a dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Tyto děti mohou mít zdravotní či psychomotorické potíže, jsou zpravidla starší, nebo jsou jimi skupiny sourozenců a děti jiného etnika (především děti romské). Těmto dětem k osvojení brání právní záležitosti, jako je nesouhlas rodičů. Jsou-li děti ve věku, kdy jsou schopni vyjádřit se k pěstounské péči, má být k němu přihlédnuto.

Přijmout dítě starší, s postižením nebo jiné národnosti vyžaduje od budoucích pěstounů laskavost, trpělivost a odhodlanost čelit různým obtížím, které mohou být jak ze strany dětí, tak i ze strany biologických rodičů. Starost o postižené dítě vyžaduje navíc znalost této problematiky a reálné představy o jeho potřebách, možnostech a případných odchylkách.¹¹

2.4 Odkud opuštěné děti přicházejí

V současné době jsou jen ojediněle známy případy osiřelých dětí, tj. těch, kterým jeden nebo oba rodiče zemřeli. V takové situaci zastávají roli rodičů prarodiče či jiní příbuzní.

Podle Bubleové se ve většině případech setkáváme s dětmi sociálně osiřelými, tj. těch, které mají žijící matku a otce, nebo alespoň jednoho z nich, ale ti se o ně nemohou, nechtějí nebo neumějí starat.

Budoucí pěstouni by měli znát zdravotní a psychický stav dítěte, jeho původ a sociálně-právní situaci. Informace jim poskytnou odborní pracovníci.

¹⁰ Matějček, Z. a kol. Náhradní rodinná péče, s. 37-38.

¹¹ Bubleová, V., Benešová, L. Hledáme nové rodiče, s. 10.

Děti jsou svěřeny do nových rodin nejčastěji z porodnic, dětských nemocnic, z kojeneckých či dětských domovů, diagnostických ústavů a jiných zařízení. Do náhradní rodinné péče jsou svěřeny na základě souhlasu rodičů nebo zákonných zástupců, nebo bez souhlasu rodičů, a to v případě tzv. kvalifikovaného nezájmu rodičů nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti.

Do nových rodin mohou přicházet i děti z původní rodiny. Děje se tak proto, že děti nemohou být vychovávány v rodině vlastní a ani není předpoklad, že by se do ní mohly někdy vrátit. Toto je však velmi ojedinělé, protože zkušenosti říkají, že je mnohem účelnější a bezpečnější ponechat dítě na nějakou dobu v citově neutrálním prostředí, jako je např. diagnostický ústav nebo dětský domov. Tady dítě přirozeně a nenuceně navazuje kontakt se svojí novou rodinou a když se jeví vnější podmínky jako vyhovující, a dojde k citovému navázání, dítě natrvalo přesídlí do nové rodiny.

2.5 Žádost o náhradní rodinnou péči

Internetové stránky Jihočeského krajského úřadu udávají postup, který může uplatnit žadatel o náhradní rodinnou péči. Žadatel nejdříve navštíví obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě svého trvalého bydliště, odbor sociálních věcí a zdravotnictví, oddělení péče o rodinu a děti nebo oddělení sociálně-právní ochrany dětí a vyhledá zde sociální pracovníci zabývající se náhradní rodinnou péčí. Ta provede motivační rozhovor, zjistí druh náhradní rodinné péče o kterou má žadatel zájem a jaké jsou představy o dítěti – jakého by mělo být věku, pohlaví, zda může být jiného etnika či se zdravotními obtížemi.

Sociální pracovnice poté vysvětlí další potřebné náležitosti a předá žadateli formulář žádosti o zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny či osvojiteli, formulář o zprostředkování náhradní rodinné péče a jiné – dotazník pro žadatele o svěřením dítěte do své péče, dotazník s požadavky na svěřené dítě a dotazník o zdravotním stavu.

Na další schůzku musí žadatel přinést vyplněnou žádost o NRP a dotazníky, k tomu je přiložen písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny a souhlas, že orgán sociálně-právní ochrany dětí

zprostředkuje pěstounskou péči či osvojení. Dále doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území ČR, stručný životopis, rodný list, oddací list, popř. rozvodový rozsudek. Dotazník o zdravotním stavu vyplněný praktickým lékařem (ženy zprávu od gynekologa), popř. zprávu od odborného lékaře v případě léčení nějakého onemocnění. Zaměstnavatel vystaví pracovní hodnocení a doklad o měsíčních příjmech. OSVČ předloží daňové priznání a potvrzení o placení pojistného. Pokud již žadatel děti má, předkládá zprávy škol, či pediatra.

K vyřizování žádosti patří i návštěva žadatelova domova sociální pracovníci, která bude zjišťovat bytovou situaci a vytvoří zprávu o sociálních poměrech.

Všechny tyto zmíněné podklady tvoří spisovou dokumentaci k žádosti o náhradní rodinnou péči žadatele, kterou zpracovává sociální pracovnice OÚ obce s rozšířenou působností a poté ji postupuje ke krajskému úřadu.

2.6 Postoupení žádosti na krajský úřad

Krajský úřad provádí odborné posouzení žadatelů o NRP a poté rozhoduje o jejich zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli či pěstouny a to podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Pracovníci náhradní rodinné péče při odborném posuzování vycházejí jak z podkladů OÚ obce s rozšířenou působností, tak i z posouzení psychického a zdravotního stavu žadatele psychologem a lékařem krajského úřadu a z výstupů z kurzu přípravy.

Žadatel bude nejdříve pozván k psychologickému posouzení, v němž budou shrnuty zkušenosti z jeho dětství, manželská stabilita, jeho vlastnosti, rodičovské postoje a důvody k přijetí opuštěného dítěte. Toto vyšetření probíhá na pracovišti náhradní rodinné péče krajského úřadu během nejméně dvou setkání, jehož součástí je rozhovor a vyplňování testů a beseda většinou se třemi páry žadatelů.

V průběhu psychologického vyšetření bude žadateli sděleno, zda se bude účastnit kurzu přípravy či nikoliv. Tento kurz zajišťuje Krajský úřad Jihočeského

kraje ve spolupráci s právnickou či fyzickou osobou, která je k tomu pověřena. Posláním kurzu je poskytnout žadatelům potřebné informace o situaci a potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu a umožnit náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte. V této přípravě je možnost setkat se s odborníky, ale i s jinými pěstouny či osvojiteli, kteří jsou schopni předávat své zkušenosti. Zákon považuje kurz přípravy za účelný a potřebný pro každého, výjimku tvoří žadatelé, kteří tento kurz již dříve absolvovali s dřívějším převzetím dítěte a ve zkráceném rozsahu se ukládá rodičům, kteří mají vlastní děti. Tito žadatelé se účastní části zaměřené na náhradní rodinnou péči, ale nemají besedy s pediatrem.

Po psychologickém vyšetření je spisová dokumentace předána lékaři krajskému úřadu, který na základě doložených lékařských zpráv vypracuje zdravotní posudek.

Po absolvování kurzu přípravy je žadatel pozván na krajský úřad, kde je mu sdělen výsledek odborného posouzení, na základě kterého je vydáno rozhodnutí o zařazení či nezařazení do evidence.

2.7 Pracovní náplň pracoviště náhradní rodinné péče

Z materiálu pracovníků NRP Krajského úřadu vyplynulo:

1. vedení evidence dětí z Jihočeského kraje vhodných do náhradní rodinné péče
2. vedení evidence žadatelů o NRP z Jihočeského kraje
3. počítačové zpracování evidencí v programu IS RODINA
4. odborné posuzování žadatelů o NRP, případně odborné posuzování nahlášených dětí podle par 27 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
5. zpracování odborných posouzení pro účely zprostředkování, vydávání rozhodnutí
6. realizace zprostředkování NRP (vytipování optimálního rodičovského páru pro dítě v evidenci NRP, jednání poradního sboru, seznámení rodičovského páru se spisovou dokumentací dítěte)
7. vytváření statistických podkladů

8. sociálně-psychologicko-poradenské služby rodinám:
 - a. psychologické konzultace rodinám NRP (individuální a skupinová forma)
 - b. konzultace sociálně-právní problematiky NRP
 - c. besedy s rodiči – pěstouny a žadateli o PP
 - d. víkendové i jednodenní setkání pěstounských rodin
 - e. víkendový kurs pro matky – pěstounky
 - f. předvánoční setkání s pěstouny
9. každé první pondělí v měsíci od 16 – 19.00 hod Den otevřených dveří
10. spolupráce s pověřenými subjekty ke kursům přípravy
11. metodické vedení městských úřadu
12. spolupráce s krajskými úřady, pověřenými osobami, MPSV ČR, Úřadem pro mezinárodně-právní ochranu dětí, dětskými domovy, kojeneckými ústavy, s nestátními organizacemi
13. spolupráce se Zdravotně sociální fakultou, Teologickou fakultou a Pedagogickou fakultou Jihočeské university
14. zajištění kulturních akcí pro rodiny s dětmi v NRP – sponzorské vstupné na divadelní představení, na akce Výstaviště Č. Budějovice, do Multikina¹²

2.8 Nestátní organizace

Z rozhovoru s psycholožkou krajského úřadu jsem se dozvěděla o nestátních organizacích, které se zabývají zkvalitňováním pěstounské péče. Jsou jimi např. Fond ohrožených dětí, Brno – sdružení pěstounských rodin, Středisko náhradní rodinné péče, NATAMA, Rozum a cit. Tyto organizace vyhledávají zájemce o NRP, podílejí se na kursech přípravy, poskytují poradenství a pořádají různé setkávání. Nejsou však kompetentní k tomu, aby posuzovaly vhodnost a zprostředkovaly náhradní rodinnou péči a tím vytvořily konkrétní svazek.

¹² <http://www.kraj-jihocesky.cz>

3. Období příprav a odborné posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče

Přijímané děti do náhradní rodinné péče mají stejné potřeby, přání a práva jako ostatní děti, tj. i právo na lásku, bezpečí, výchovu a vzdělání, na zdravotní a sociální péči, na zajištěnou a otevřenou budoucnost a nová rodina jim tuto naději může přinést.¹³

3.1 Programové diskusní skupiny

Před přijetím zákona o sociálně-právní ochraně probíhala na některých pracovištích alespoň jednodenní přípravná setkání. Dělo se tak za pomoci Programových diskusních skupin, kdy se náhradní rodiče zamýšleli nad možnými problémovými situacemi, se kterými se mohou při výchově dítěte setkat. V takto krátkém čase však bylo obtížné dosáhnout dobrého efektu.¹⁴

3.2 Doporučený metodický rámec MPSV

Ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo metodický rámec pro přípravu k přijetí dítěte do rodiny, jež upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Zahrnuje odborné posouzení pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče, zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny a speciální přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu.

Tato příprava může mít významný vliv na utváření představ žadatelů o náhradní rodinné péči a dopředu je vybaví potřebnými znalostmi a dovednostmi, které žadatelé uplatní v péči o přijímané dítě.

Cílem příprav je:

1. poskytnout žadatelům přístupnou a pozitivní formou dostatek odborných informací o specifikách náhradní rodinné péče

¹³ Matějček, Z., Koluchová, J., Bubleová, V., Kovařík, J., Benešová, L. Osvojení a pěstounská péče, s. 20.

¹⁴ TRIALOG, autorský kolektiv. Příprava pěstounů a osvojitelů, s. 9.

2. umožnit žadatelům utvářet si konkrétní představu o budoucím fungování jejich rodiny v souvislosti s příchodem „nevlastního“ dítěte
3. získat kvalifikované informace o žadatelích, jejich chování a prožívání a vyhodnotit je ve vztahu k možnému přijetí dítěte

Principy příprav

Přípravy vede multidisciplinární tým odborníků s praxí v oblasti náhradní rodinné péče. Měl by se jí účastnit sociální pracovník, který bude posuzovat vhodnost či nevhodnost žadatelů pro zařazení do evidence a psycholog, který bude vyšetřovat žadatele a posuzovat vhodnost či nevhodnost pro zařazení do evidence. Součástí této přípravy by měla být i práce s širší rodinou žadatele.

Přípravy by měly probíhat ve skupinách, avšak součástí mohou být i individuální konzultace. Účastnit se mohou i stávající náhradní rodiče, kteří mohou sdílet svoje zkušenosti s náhradní rodinou praxí. Je ale důležité, aby byla jasně vymezena jejich role a témata, ke kterým se vyjadřují. Doporučený rozsah příprav je 48 hodin a jeden běh by měl být pro 20 osob.

Žadatelé by měli mít možnost vyjádřit se k průběhu příprav a krajské úřady by tuto zpětnou vazbu měly vyhodnocovat.

Pojetí odborného posouzení

Odborné posuzování zahrnuje vyhodnocení zjištěných okolností o žadatelích od podání žádosti do zařazení evidence žadatelů obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Obecní úřad vypracovává kompletní dokumentaci o žadatelích včetně zprávy ze sociálního šetření v rodině žadatele. Zpráva zahrnuje informace o rodinné situaci, bytových podmínkách, sociální síti rodiny a jiné informace, například od zaměstnavatele.¹⁵

¹⁵ Metodické doporučení MPSV pro přípravu k přijetí dítěte do rodiny

Posuzování podle zákona č. 359/1999 Sb.

Odborné posuzování zahrnuje vyhodnocení zjištěných skutečností podle paragrafu 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Hodnotí například připravenost rodiny a vyjádření dětí v rodině, do které má přijít pěstounské (osvojované) dítě, bezúhonnost žadatele a jeho manžela. Při pěstounské péči hodnotí schopnost spolupráce pěstounů a biologických rodičů.

U dětí posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků a vhodnou formu náhradní rodinné péče.

U žadatelů hodnotí charakteristiku osobnosti, psychický stav a zdravotní stav z hlediska tělesného, duševního a smyslového, zda nebrání dlouhodobé péči o dítě. Předpoklad vychovávat dítě, motivaci, která vedla k žádosti, či jaká je stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině. Posouzení ministerstvo provede do 30 dnů ode dne zjištění všech potřebných skutečností.

Odborné posuzování provádí krajský úřad, jde-li o žadatele nebo děti, které zařazuje do evidence dětí nebo žadatelů a to před zařazením, anebo ministerstvo, jde-li o evidenci vedenou právě ministerstvem.¹⁶

Metodické doporučení MPSV dále pokračuje:

Příprava a psychologické vyšetření

I. Fáze příprav: Úvodní setkání žadatelů

V úvodním setkání je společná účast žadatelů o pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu i osvojení. Minimálním standardem pro tuto část je počítáno 8–10 hodin. Setkání mohou probíhat formou vícedenních setkání (např. odpoledne) nebo v podobě zkráceného víkendového setkání.

1. témata úvodního setkání (jednodenní)

- seznámení se
- cíl příprav
- struktura příprav

¹⁶ Paragraf 27, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, Rodinné právo, s. 39.

- vysvětlení procesu zprostředkování (včetně souvislostí, co to znamená, pokud si žadatelé podají žádost přímo k soudu)

2. témata setkání (jednodenní)

- formy náhradní rodinné péče
- právní aspekty
- psychologie dítěte v NRP
- specifika péče o dítě v NRP
- současný stav NRP v kraji
- interaktivní část – očekávání, obavy, motivace k podání žádosti

Výstup z prvního a druhého setkání

Vypracovává se zpráva, která se zaměřuje na vyhodnocení úvodních kontaktů s žadateli. Tuto zprávu zpracovává odpovědný pracovník organizace, která úvodní setkání zajišťovala. Ve zprávě je třeba upozornit na oblast, které by poté měl věnovat zvýšenou pozornost vyšetřující psycholog.

Psychologické vyšetření psychologem KÚ

Vyšetření by mělo být zaměřeno diagnosticky a jeho cílem by měla být možnost eliminovat žadatele s psychopatologickými odlišnostmi, které jsou zásadní pro náhradní rodinnou péči, a to v počáteční fázi. Při zjištění takových rizik nebudou žadatelé dále pokračovat v přípravě. Jako podklad pro zhodnocení přípravy k přijetí dítěte slouží zpráva z úvodního setkání.

Výstup z úvodního psychologického vyšetření

Závěr z vyšetření obsahuje vyjádření:

Doporučuji – žadatelé pokračují ve skupinových přípravách.

Nedoporučuji – žadatelé nejsou doporučeni pro náhradní rodinnou péči a nepokračují v přípravě.

Doporučuji s podmínkou – žadatelé pokračují ve skupinových přípravách, ale je u nich sledován vývoj dané podmínky (např. je jim nabídnuta individuální konzultace některého tématu).

II. Fáze příprav: Klíčová témata v náhradní rodinné péči

V této fázi je doporučeno, aby probíhala zvláště příprava žadatelů o osvojení a žadatelů o pěstounskou péči.

Setkávání by mělo probíhat jako vícedenní, kde si skupiny žadatelů předávají různé informace a jsou zapojeni do interakce a zážitkových technik, ze kterých si žadatelé odnesou poznatky a prožitky z níže uvedených témat. Pokud má vyšetřující psycholog zájem, může se některého bloku příprav zúčastnit.

Témata příprav

Tématům je třeba věnovat se ve všech rovinách, tj. sociální, psychologické, zdravotnické. Ty se různě prolínají, přičemž psychologickému tématu je věnována největší pozornost (asi 50-60%), poté zdravotnickému (asi 20%) a sociálnímu (15-20%).

- Charakteristika dětí v náhradní rodinné péči
- Specifika péče o děti v náhradní rodinné péči
- Péče o děti se speciálními potřebami (chronické či závažné onemocnění, poruchy chování)
- Zátěž v biologické rodině (závislost, onemocnění, sociální vyloučení)
- Sociálně-právní témata náhradní rodinné péče
- Zprostředkování NRP, soudní jednání
- Psychologie dětí v náhradní rodinné péči (vývojová psychologie, identita dítěte)
- Prožívání dětí (deprivace a její důsledky)
- Role náhradního rodiče v životě dítěte
- Biologická rodina dítěte v náhradní rodinné péči (význam udržení kontaktu a pozitivního obrazu)
- Řešení krizových situací

- Vlastní děti a rodina žadatelů
- Práce s historií dítěte
- Péče o etnicky odlišné děti
- Péče o sourozenecké skupiny
- Péče o dospívající děti
- Ochota spolupracovat a vyhledat odbornou pomoc
- Je možné využít i spolupráci s kojeneckým ústavem či jiným zařízením v kraji

Výstup z příprav

Odpovědný pracovník týmu vypracuje závěrečnou zprávu o žadateli a o průběhu přípravy. Zpráva může obsahovat i záznam o návštěvě zařízení. Žadatelé jsou se závěrem seznámeni v rámci nahlížení do spisové dokumentace, v případě negativního hodnocení je možný kontakt s pracovníkem, který zprávu vyhotovil.

Psychologická konzultace – uzavření, celkové zhodnocení psychologem

Jde o konzultaci žadatele s psychologem krajského úřadu. Vyhodnocuje se absolvování přípravy a konečná připravenost žadatelů k přijetí dítěte. Probíhá uzavření psychologického vyšetření, kde byla diagnostická část uzavřena jako doporučení s podmínkou. Výstupem je závěrečná psychologická zpráva, která obsahuje doporučující nebo nedoporučující stanovisko. Poté je podle správního řádu vydáno rozhodnutí, které je kladné nebo záporné.¹⁷

3.3 Kritéria pro ohodnocení schopností uchazečů o pěstounskou péči

Bubleová uvádí tyto kritéria:

- Důvody k přijetí dítěte by měly vycházet z jasné osobní motivace, z vnitřního přesvědčení.
- Zaměstnání by mělo být stálé a mělo by zajistit rodinu.

¹⁷ Metodické doporučení MPSV pro přípravu k přijetí dítěte do rodiny

- Pěstoun by měl mít dostatek času na výchovu dítěte, proto by jeho pracovní vytíženost měla být k tomu uzpůsobena. Zpočátku bývá nutné, aby rodič zůstal s dítětem doma.
- Bytová situace by měla všestranně zajistit potřeby dítěte.
- Trestní rejstřík pěstouna by měl být zcela čistý.
- Člověk by se měl cítit zcela duševně a fyzicky schopný vychovat dítě.
- Věk pěstouna by měl odpovídat přirozeně věku dítěte.
- Pro vývoj dítěte je důležité zajistit stabilní rodinné prostředí. Proto je dána přednost manželstvím, která jsou trvalá, zralá a neproblémová a dá se zde předpokládat, že i výchovný přístup k dítěti bude stejný u obou manželů.
- Budoucí rodiče by měli přijmout dítě takové, jaké je.
- Důležitá je laskavost, přizpůsobení, otevřenost a laskavost vůči dítěti a schopnost vžít se do jeho světa.
- Pěstouni by měli s rozmyslem přijímat rady těch, kteří již jsou v podobné situaci. Také komunikovat s odborníky a spolupracovat s nimi.
- Výchova dítěte by měla být zajištěna bez jakéhokoliv duševního a fyzického strádání.¹⁸

3.4 Evidence žadatelů

Po kurzu přípravy nastává čekání, které může být různě dlouhé a které záleží i na představách rodičů o dítěti. Jejich představy bývají často náročnější, než mohou děti splňovat. V současnosti je méně dětí, které mohou být osvojeny a více těch, které jsou vhodné pro pěstounskou péči. Naproti tomu je více žadatelů o osvojení.

Pokud do tří let od zařazení do evidence není žadatelům zprostředkována NRP, postupuje kopie údajů do evidence MPSV. Krajský úřad však nadále vybírá jak ze svojí evidence, tak i z evidence MPSV.

Jsou-li žadatelé vytipováni jako možní rodiče, zkontaktuje je sociální pracovnice krajského úřadu a podá informace o všech dostupných údajích o dítěti

¹⁸ Matějček, Z., Koluchová, J., Bubleová, V., Kovařík, J., Benešová, L. Osvojení a pěstounská péče, s. 21.

– o jeho zdravotním a psychickém stavu, o původní rodině a sociálně-právních otázkách. Žadatel musí zvážit svou současnou situaci a vyjádřit své názory a pocity. Projeví-li žadatel o dítě zájem a odhodlání ho navštívit, bude pomocí krajského úřadu dohodnuta návštěva v zařízení, kde se dítě nachází.¹⁹

¹⁹ <http://www.kraj-jihocesky.cz>

4. Výběr a příprava dítěte

V každém kraji pravidelně zasedá poradní sbor pro náhradní rodinnou péči, který je složen z odborníků pracoviště NRP krajského úřadu (dvě sociální pracovnice a psycholog), sociálními pracovníci, psychology, dětskými lékaři, řediteli, řediteli kojeneckých ústavů, dětských domovů či jiných ústavních zařízení.

Tento sbor posuzuje jednotlivé případy opuštěných dětí, které mohou být předány do nové rodiny z evidence žadatelů a doporučuje konkrétním dětem vhodné rodiny. Pokud se poradnímu sboru nepodaří v jeho kraji nalézt vhodné rodiče pro dítě, rozešle se kopie údajů o dítěti do ostatních 13 krajských pracovišť NRP s žádostí o pomoc. Pokud se ani tak po třech měsících nepodaří najít dítěti vhodnou rodinu, postupují údaje Ministerstvu práce a sociálních věcí do Prahy.²⁰

Z rozhovoru s psychologkou z krajského úřadu vyplynulo, že přípravu dítěte na novou rodinu provádí zařízení, ve kterém je dítě v péči. Překvapilo mě, že pracovníci, kteří posuzují vhodnost žadatelů pro pěstounskou péči, nemají žádný kontakt s dítětem, které by bylo možné konkrétní rodině přisoudit. Nebylo by účelnější, kdyby psycholog pracující s budoucími pěstounskými rodinami, pracoval i s dítětem vhodným pro pěstounskou péči (osvojení)? Nemělo by to vliv na kvalitu přípravy žadatelů? Jsem toho názoru, že pro lepší přijetí rodiny a dítěte sobě navzájem by to užitečné bylo. Pracovník by měl kvalitnější informace o dítěti a dokázal by budoucí rodiče lépe připravit na možné komplikace, které jsou zakotveny v dítěti důsledkem jeho špatné zkušenosti s jeho primární rodinou či ústavní výchovou. Znal by konkrétní případy a mohl by analyzovat situace, do kterých se budoucí rodiče mohou dostat. Tyto situace by si žadatelé mohli při přípravě modelově přehrát.

²⁰ <http://www.kraj-jihocesky.cz>

5. Doprovázení rodin

Podle již několikrát zmiňovaného zákona č. 359/1999 Sb., mají krajské úřady povinnost uskutečnit několikrát do roka konzultace o výkonu pěstounské péče, tzn. setkání pěstounů. Těch by se měli zúčastnit odborníci na řešení výchovných a sociálních problémů a pěstouni. Účastnit se mohou i děti svěřené pěstounům a další osoby, které žijí s nimi ve společné domácnosti.

V Jihočeském kraji je toto setkání pořádáno zpravidla 2x do roka ve dvou víkendových termínech. Pro pěstouny a jejich děti je připraven bohatý program – pro dospělé besedy s odborníky, kde se rozebírají výchovné otázky a rodiče si mezi sebou vyměňují zkušenosti. Děti mají program rekreační – hry, soutěže, sportovní aktivity, divadelní představení a jiné. Z finančních důvodů není možné pořádat víkendová setkání pro všechny, proto jsou pořádána zejména pro velké pěstounské rodiny, které mají v péči více dětí.

Pro samotné maminky – pěstounky se osvědčilo pořádání víkendových kurzů zaměřených na sebezpoznání a relaxaci. Do programu jsou zahrnuty i výtvarné rukodělné činnosti. Tyto relaxační víkendy jsou pořádány také 2x do roka.

Pro malé pěstounské rodiny pořádá krajský úřad jiné akce, které už zákon neukládá, jakými jsou: rodičovské besedy s pěstounskými rodiči a zájemci o pěstounskou péči, kde si mohou pěstouni vyměnit své zkušenosti a zájemci získat informace a představy o nárocích. Poté je to bezplatné či zlevněné vstupné na divadelní a filmová představení, na akce Výstaviště a.s. Č. Budějovice. Pracoviště NRP pořádá i pravidelná předvánoční setkání s rodiči-pěstouny z celého Jihočeského kraje.²¹

Setkávání pěstounů je významnou součástí péče o svěřené děti a spočívá ve výměně zkušeností, sdílení společného zájmu a tvorbě sociální role pěstouna. Jde o tzv. zpětnou vazbu od jiných pěstounů, kteří mají podobné nebo stejné zkušenosti. Říká se, že „kdo nezažil, nepochopí“.²²

²¹ <http://www.kraj-jihocesky.cz>

²² Hublová, V. O významu setkávání. Průvodce náhradní rodinnou péčí speciál, s. 13.

6. Ilustrativní kasuistické rozhovory

6.1 Cíle rozhovorů

Hlavním cílem rozhovoru v mojí práci je zjistit, jaký význam má příprava budoucích náhradních rodičů a jak tuto přípravu vnímají dnes samotní rodiče. Zda jim byla přínosem, jestli jim poskytla všechny informace a připravila je na možné neduhy, které si s sebou děti přinášejí do nových rodin. Dále mě zajímalo, zda se pěstounské rodiny účastní dalšího setkávání, tzv. doprovázení a jak je jim prospěšné.

Snažila jsem se pro svůj výzkum najít odlišné rodiny a jejich stanoviska srovnat s údaji, které jsem uvedla v teoretické části.

Rozhovory byly úspěšné. Myslím, že rodiny které jsem navštívila, se rády podělily o svou zkušenost a poskytly mi spoustu informací. Rozhovory byly pořizeny v přirozeném prostředí, což přispělo k většímu pohodlí dotazovaných. S jejich souhlasem jsem pořídila zvukové záznamy, které jsem záměrně neupravovala, aby byla zachována jejich autentičnost. Pro lepší orientaci jsem pro otázku užila zvýraznění velkým písmenem O a pro odpověď počáteční písmeno jména dotazovaného. Po přepisu rozhovoru bude následovat jeho interpretace.

6.2.1 Pěstounská rodina paní K.

O: Kdy Vás poprvé napadlo stát se pěstounským rodičem a proč?

K: Úplně poprvé jsem viděla v televizi pořad o pěstounské rodině a tehdy mě to napadlo. To jsem ale měla děti malé a navíc to manželství také nebylo ideální, tak jsem to pominula. Potom, když jsem zůstala sama, jsem se začala informovat a náhodou jsem se potkala s lidmi, kteří si v té době vzali do pěstounské péče dvě holčičky. To byl pro mě impuls, kdy jsem zašla na sociální odbor a začala jsem něco podnikat. To bylo před sedmi lety.

O: Co bylo Vaší motivací?

K: Já nevím, nedokážu to vůbec popsat. Věděla jsem, že to chci udělat. Přišlo mi hloupé sama stárnout.

O: Má Vaše dítě nějaké psychomotorické potíže, nebo je jiného etnika?

K: Tři děti jsou napůl Romské a nejstarší chlapec je většinového etnika. U všech se potvrdil syndrom ADHD. Nejstarší Dominik má afektivní poruchu, chodí na psychiatrii. To trvá od začátku a i když přichází do puberty, jeho agresivita je menší. Když se naštvě, začne sprostě nadávat, řekne, že tady s námi nebude a praští dveřmi. Za chvíli přijde a je úplně v pohodě. A my už jsme si na to zvykli a nereagujeme na to, on se z toho jakoby vychodí. Zpočátku jsem brečela a byla jsem z toho zoufalá, ale ono se to lepší. Je pravda, že má prášky. I škola se zlepšuje, je fakt hodný. Honzík je povahy klidnější, ale má poruchu rovnováhy, a teď s ním jezdíme na neurologii, protože má trochu svalovou hypertrofii na nohách, takže není to úplně prokázáno, ale jakoby mu nabývají hodně svaly a kdyby to byla nějaká těžká forma, tak by mohl být až invalidní. Zatím jsou ale výsledky hraniční. S nejmladšími dětmi nikam nechodím, ale teď u Kačenky řešíme dilema, jestli jí dát do školy, nebo nechat rok odklad.

O: Jak staré jsou Vaše děti a v kolika letech přišly do Vaší rodiny?

K: Dominikovi je 14 let a přišel ke mně jako první, v osmi letech. Poté jsem se znovu vdala a s manželem jsme si vzali Honzíka, kterému je osm a přišel k nám v šesti. Katka a Stáník jsou sourozenci. Katce je dnes šest a Stáníkovi čtyři. Přišli k nám společně před rokem.

O: Znáte dobře minulost Vašeho dítěte a mluvíte společně o ní?

K: Dominikův tatínek zemřel, takže chodíme tak dvakrát do roka na hřbitov, o mamince nikdo neví. O ostatních nevíme opravdu skoro nic, jen co nám řekli na krajském úřadě. Katky a Stáníkův otec byl zavřený, potom si chtěl děti vzít, ale nějak nemohl, byly tam nějaké problémy a maminka je někde v cizině.

O: Komunikace s biologickými rodinami Vašich dětí tedy není žádná?

K: Žádná.

O: Účastnila jste se kurzu přípravy?

K: Ano, neúčastnila jsem se akorát zdravotnické části, protože jsem měla tři děti svoje. Takže to byly asi tři sezení, kde s námi byli další pracovníci z kraje a někteří zkušení rodiče. Když jsem to absolvovala, tak jsem myslela, že jsem na všechno připravená a že všechno vím a zaručeně jsem věděla, jak budu reagovat. Ale ta situace je vždycky jiná, když přijde. Nevím ale, jestli je to vůbec možné připravit ty rodiče na všechno.

O: Měla jste strach z návštěvy sociální pracovnice u Vás doma a jak na Vás tato návštěva působila?

K: Poprvé jsem měla. Bála jsem se, že nesplňuji některá kritéria. Že se nesmí bydlet v paneláku, nebo že nejsem dost bohatá. Měla jsem ale dobrou pracovnici, byla hodně korektní a tak jsem z ní pak neměla špatný pocit.

O: Přinesla Vám užitek přítomnost stávajících rodičů při přípravě?

K: Určitě. To je vždycky dobrý poslouchat. Nasávala jsem vlastně to, jaký to vlastně je, když to dítě přivezete domů a jak potom reaguje.

O: Jak dlouho trvala příprava a kolik se jí účastnilo lidí?

K: Bylo to třikrát jedno dopoledne. A tak asi tři páry na přípravu, nebo já jsem tam byla sama a dva nebo tři ty páry stávající.

O: Měli pracovníci přípravného kursu kontakt se širší rodinou?

K: No já jsem vlastně žádnou neměla a děti už byly dospělé. Jen jedna dcera byla doma, tak s tou se pracovnice potkávala, a protože byla ještě na zdrávce, tak žádali ve škole o ní vyjádření.

O: Byla nějaká část přípravy pro Vás nepříjemná?

K: Ne, to vůbec. Já jsem do toho šla s tím, že nejdřív se dělají nějaké psychotesty a potom se posuzuje jestli jsem schopna, tak jsem věděla, co bude. Ale nepříjemné nic.

O: Která část přípravy Vám připadala nejpřínosnější?

K: Já si myslím, že to sezení se zkušenými pěstounama.

O: Byla nějaká část přípravy zbytečná?

K: Asi ne.

O: Pomohl Vám přípravný kurs v řešení výchovných problémů?

K: No občas jsem si na to vzpomněla.

O: Máte jiný nápad jak zkvalitnit tuto přípravu?

K: Akorát bych řekla, že by se mělo víc mluvit o problémech. Oni sice řeknou, že děti mají problémy, ale když to dítě je pak doma a začne reagovat úplně jinak, než reagovalo i v tom dětském domově, nebo se začne chovat ještě hůř, tak nevíte. U Dominika se to zhoršovalo, začal lhát, byl agresivní a měl problémy ve škole. To asi v tom děčáku nebylo. Tak si myslím, že by se mělo říkat: nebojte se navštěvovat ty odborníky. To se tam neříká. My jsme se k psychiatričce dostali až za tři roky a ona řekla, že jsme tam už měli být dávno. Na přípravě to člověk tak nevnímá, protože je pozitivně naladěný, takže ani moc nebere to, že by mohly být problémy. Nebo by mohli dávat letáček s užitečnými kontakty na odborníky – psychology, psychiatry. Protože ti lidé na to zůstanou koukat a neví si s tím rady. Ještě mě napadá, že by mohla být provázanost, že by ti lidé, kteří se účastnili toho kurzu, mohli přijít ještě třeba za půl roku a formou supervize si popovídat s psychologkou. Nejlépe individuálně. Aby si za nějakou dobu mohli říct, co je potkalo a aby byla vlastně zpětná vazba k pracovníkům.

O: Překvapilo Vás některé hodnocení pracovníkem týkající se Vaší osoby?

K: To ne, ale když jsme si poté brali Honzíka, tak já už jsem na přípravu nemusela, ale dělala jsem jen nějaké dodatečné testy, na kterých bylo vidět, jak jsem se já jako osoba změnila. Na začátku jsem věřila, že všechno změním, byla

jsem takový optimista a dnes jsem v takovém středu, kdy to nechávám plynout, že to nějak dopadne.

O: Nechtěla jste v průběhu přípravy všechno vzdát?

K: Ne.

O: Jak dlouho jste po přípravě čekali na dítě?

K: My jsme nikdy právě nečekali. Když končila příprava a přišel mi dopis o zařazení do evidence, tak druhý den mi volali, že mají Dominika. To samé bylo s Honzíkem. Pak jsme si zažádali o dvě holčičky. Po nějaké době volala paní doktorka, jestli by ta jedna holčička nemohla být kluk. Protože oni ty holky moc nejsou, nevím proč, asi nejsou volné, ne že by nebyly v domově. A Za měsíc jsme dostali Kačku se Stáníkem.

O: Navštěvujete další víkendové setkávání pěstounských rodin nebo rodičovské besedy?

K: Na víkendové setkání jezdíme, protože tam se najednou člověk potká s lidmi, kteří jsou na tom stejně. Takhle se setkávám s normálními biologickými matkami, ale ty problémy jsou jiné. Ty vztahy jsou uměle vytvořené i mezi těmi sourozenci je takové to hašteření. Standa s Katkou to do dneška nepřijali, že jsou sourozenci, protože spolu nebyli ve stejném oddělení v děčáku.

O: Můžete lépe popsat jak je pro Vás toto doprovázení prospěšné?

K: Když se teď potkáme, tak je důležité si ověřit, jak jsou ty děti stejné. Že mají stejné problémy a že rodiče řeší stejné věci, že v tom nejsme sami. Že to není naše chyba, že měl Dominik problémy ve škole. A je pro nás hrozně povzbuzující slyšet to. Ráda se s jinými pěstouny setkávám.

O: Viděla jsem, jak se k vám choval Stáník a připadá mi, že jeho vztah k Vám je opravdový.

K: To ano, oni mě mají rádi. Já je mám taky ráda, a do dneška nevidím rozdíl mezi dětmi, které jsem porodila a mezi těmihle. Já si myslím, že je to úplně stejné. S tímhle problémy nemám. Nejvíce bojuju s Kačkou, asi jak jsme ženský, tak se mi pořád staví. Ale přitom mi hrozně doma pomáhá a baví ji to. Fyzicky je na tom dobře, má sílu, i když je to takový drobeček.

O: Jak byste zhodnotila celkovou komunikaci s pracovníky NRP krajského úřadu?

K: Velmi dobře. Neměli jsme nikdy žádný problém.

Na paní K. je zajímavý její osud. Byla vdaná, měla tři děti a dobrou práci. Jak ale sama přiznala, její manželství nebylo ideální. Poté, co děti dospěly, se rozvedla a rozhodla se vzít si do pěstounské péče prvního chlapce. Už tenkrát pochopila, že výchova musí být natolik intenzivní, že musí práci opustit, jinak budou všichni nešťastní. Poté se znovu provdala a do pěstounské péče si s manželem vzali Honzika, po roce ještě sourozence Katku a Stánika. Odstěhovali se z velkoměsta do malého městečka, kde si koupili rodinný dům.

Domov na mě působil útulně. Nejmladší chlapec byl doma a bylo vidět, že má svoji pěstounskou maminku rád a že mu nic nechybí. Všechny děti jsou hyperaktivní, avšak nejhorší je afektivní porucha nejstaršího Dominika, se kterým si pěstounští rodiče užili mnoho trápení. Obdivovala jsem je a přála bych jim hodně sil v tomto boji.

Paní K. má velmi dobrou zkušenost s Jihočeským krajským úřadem. Hodnotila činnost pracovníků kladně a vcelku chválila i přípravný kurs. Jediné, co by zlepšila je, aby pracovníci více mluvili o problémech, které můžou nastat, ale sama se zamýšlela nad tím, jestli je vůbec možné připravit budoucí rodiče na všechno. Připomínala, že by bylo dobré, kdyby již při přípravě poskytli pracovníci žadatelům důležité kontakty na odborníky (psycholog, psychiatr), na které by se v případě nutnosti mohli obrátit. Také navrhovala, aby se pěstounští rodiče po čase vrátili na krajský úřad a řekli pracovníkům, co je potkalo a jaké je to u nich doma. Nazvala bych to zpětnou vazbou k pracovníkům.

Paní K. jezdí s rodinou na víkendová setkání pěstounů, protože je ráda součástí kolektivu, který má doma podobné problémy, jako ona. Nevnímá víkendová setkání jako místo k řešení výchovných problémů dětí, ale spíše jako chvíle odpočinku, kdy může načerpat nové síly prostřednictvím setkávání se s lidmi stejných osudů.

6.2.2 Pěstounská rodina paní S.

O: Kdy Vás poprvé napadlo stát se pěstounským rodičem a proč?

S: Tak já si myslím, že mám v sobě docela takový ochranný syndrom a mám ráda děti a tak jsem o tom přemýšlela. Ale natvrdo mě to napadlo poté, co jsem uvěřila v Boha.

O: Co bylo Vaší motivací?

S: Dostat dítě z dětského domova, poskytnout mu domov a tím mu pomoci.

O: Má Vaše dítě nějaké zdravotní či psychomotorické potíže, nebo je jiného etnika?

S: Ne.

O: Jak staré jsou Vaše děti a v kolika letech přišly do Vaší rodiny?

S: Je to děvče, je jí 22 let a přišla v 11 letech.

O: Znáte dobře minulost Vašeho dítěte a mluvíte společně o ní?

S: Stále jí poznávám a to díky tomu, že se stýkáme s jejím o 10 let starším bratrem a s její o 8 let starší sestrou.

O: O rodičích nic nevíte?

S: Ivanka nikdy svoje rodiče neviděla a nechce o nich mluvit. Ona je silný introvert. Ale bratr s ní o nich mluví.

O: Účastnila jste se kurzu přípravy?

S: Účastnila, ale jen jako... Vlastně možná ani ne. Prošli jsme všemi těmi testy, co musely být a potom jednou bylo sezení, kde byli asi dvě nebo tři rodiny, které už byly pěstounské a teď nevím, jestli jedna nebo dvě rodiny s námi, kteří chtěli dítě.

O: Měla jste strach z návštěvy sociální pracovnice a jak na Vás tato návštěva působila poté?

S: Neměla jsem strach.

O: Kurzu se s Vámi zúčastnili i stávající pěstounští rodiče, přinesla Vám jejich přítomnost užitek?

S: Ano. Byli tam jedni lidé a paní o pěstounské péči vyprávěla s takovým nadšením. Bylo to povzbuzení, že je to dobrá věc, že i přes ty všechny problémy stojí za to do toho jít. Ta paní byla nejzkušenější a měla hodně dětí a dnes vím, že i její vlastní děti už mají děti v pěstounské péči.

O: Měli pracovníci náhradní rodinné péče kontakt se širší rodinou?

S: Ne.

O: Která část přípravy Vám byla nepříjemná?

S: Žádná.

O: Která část přípravy Vám připadala nejpřínosnější?

S: To vyprávění pěstounských rodičů

O: Připadala Vám nějaká část přípravy zbytečná?

S: Ne.

O: Pomohl Vám přípravný kurs v řešení výchovných problémů?

S: Vzhledem k tomu, že to bylo jen jedno sezení, tak nepomohlo.

O: Máte jiný nápad jak zkvalitnit tuto přípravu?

S: Určitě ji dělat víckrát. Hodně otevřeně mluvit o věcech, které mohou nastat.

O: Překvapilo Vás hodnocení pracovníků týkající se Vaší osoby?

S: Ne.

O: Jak dlouho jste po přípravě na dítě čekali?

S: Rok. Chtěli jsme dítě starší a bílé.

O: Nechtěla jste v průběhu přípravy všechno vzdát?

S: To ne. Spíš až když máte to dítě, tak zjišťujete, že tohle byste nikdy nezažili, kdyby jste si ho nevzali. Nikdy jsem ale nechtěla Ivanku vrátit, to určitě ne, ale člověka napadne, že by mě to nikdy nepotkalo, kdybychom si ji nevzali. V podstatě pořád jsem měla na mysli, že do toho s tím člověk jde, že to nebude jednoduché, a že chce, aby to dítě poznalo normální život. Aby to nebylo tak, že když dítě vyjde z děčáku a přišlo by do obchodu, chtělo by namazaný rohlík. Protože dřív to opravdu byly úsměvné příběhy. A nejhorší je, že po dětském domově nemají kam jít. Buď se chytanou nějaké party, nebo jdou k původní rodině a to není řešení. Málokdo se z tohoto kruhu dostane.

O: Navštěvujete další víkendová setkávání pěstounských rodin nebo rodičovské besedy?

S: Nenavštěvujeme, ale jednou nám pozvánka přišla.

O: Využíváte alespoň výhod, které nabízí krajský úřad pro malé pěstounské rodiny?

S: Ivanka je už čtyři roky plnoletá, tak teď už ne, ale využívali jsme. Bylo to vstupné na hobby a na živitelku.

O: Setkáváte se s jinými pěstounskými rodinami sami, bez účasti krajského úřadu?

S: Zním jiné pěstounské rodiny. Jednu znám dlouho, ale ti už mají také děti dospělé. V církevním sboru máme romské rodiny, kdy jedna má v péči synovce a ta druhá vnuky. I Krumlovský sbor má spoustu rodin, které mají v pěstounské péči děti. Mám i dobrou kamarádku, která má v péči tři děti. Takže se setkávám často s jinými pěstouny.

O: Mluvíte spolu o problémech, které doma máte a dodává Vám to sílu?

S: Určitě. To sdílení mi vždycky pomůže. To určitě ano. Ale máme jedno dítě a ta péče se hodně tedy soustřeďuje jen k ní. Když už má někdo v péči dvě děti, je to horší, už mezi nimi může být určitá rivalita.

O: Jak byste zhodnotila celkovou komunikaci s pracovníky NRP krajského úřadu?

S: Byla dobrá, kdykoliv a cokoliv jsem potřebovala, pomohli mi.

Paní S. žije se svojí rodinou v malé vesnici v hezkém rodinném domě. Má s manželem dvě dospělé děti a před jedenácti lety se ještě rozhodli vzít si dítě do pěstounské péče. Je jí dnes 22 let.

Než jsem pořídila rozhovor, už jsem věděla, že tato rodina neprošla tak kvalitní přípravou, jako rodina předešlá. Musím ale podotknout, že se s touto vadou poprali skvěle. Přes všechny problémy je Ivanka vychovaná dobře.

Zajímavé je, že se rodina stýká s biologickým bratrem Ivanky, který s ní i mluví o rodičích, ale ona sama se doma tomuto tématu vyhýbá.

Z rozhovoru vyplynulo, že před jedenácti lety probíhal kurs přípravy ve formě jednoho sezení – což je velmi málo. Dobré je, že se ho alespoň účastnili stávající pěstounští rodiče, kteří budoucím pěstounům vyprávěli o svých rodinách. Jsem ráda, že paní S. vnímala toto setkání jako motivaci a povzbuzení a také jako nejužitečnější část přípravy.

Paní S. uvedla, že kurs jí v řešení výchovných problémů nepomohl, vzhledem k jeho krátkosti. Navrhovala proto, aby se tato sezení uskutečňovala

vícekrát a že by se na nich mělo mluvit více o problémech těchto deprivovaných dětí. Činnost Jihočeského krajského úřadu hodnotila však velmi kladně a chválila pracovnice pro jejich ochotu.

Rodina paní S. má v pěstounské péči jen jedno dítě, proto nebyla zvána na víkendová setkání, na které není možné z finančních důvodů zvát i malé rodiny. Krajský úřad těmto lidem alespoň zajišťuje bezplatné vstupné na výstaviště či do divadla a toho rodina využívala do Ivančiných osmnáctých narozenin. Sílu k zvládnutí obtížné výchovy tedy nečerpala na víkendových setkáních, ale v církevním sboru, kde se schází se stejně věřícími lidmi a kde jsou i jiní pěstounští rodiče.

Závěr

Přijetí cizího dítěte do rodiny je pro mnohé nepředstavitelné. Já jsem se během práce setkala s lidmi, kteří nepředstavitelné učinili reálným. Byli to lidé, kteří měli obrovské srdce a otevřenou duši. A i přes trápení a problémy, které prožili nelitují, že udělali něco neobvyklého. Tyto rodiny se rozhodly vzít si dítě do pěstounské péče.

V úvodu jsem se zmínila, že zkvalitněním soužití uměle vytvořené rodiny, se zabývá více organizací. Jsou jimi státní i nestátní organizace. Musím říci, že nestátní organizace ulehčují práci státním tým, že vyhledávají zájemce o náhradní rodinnou péči, podílejí se na kursech přípravy a pořádají různá setkávání. Tyto organizace na sebe musí upozorňovat na rozdíl od státních, proto vydávají různé brožury a články v časopisech. Naproti tomu je Krajský úřad, který je jediný oprávněn přímo zprostředkovat náhradní rodinnou péči. A je to tak v pořádku. Jako jediný problém vidím, že Krajský úřad nevydává žádné brožury jako neziskové organizace. Nebýt internetu, ochotných pracovníků náhradní rodinné péče a zákona, který je stěžejní právě i pro pracovníky, nemohla bych svojí práci napsat. Literatura neexistuje, jen malá a tu vydávají jen neziskové organizace.

Cílem mé práce bylo zjistit, zda krajský úřad využívá všech svých možností ke zkvalitnění pěstounské péče. Během psaní práce jsem postupně zjišťovala, že sociální pracovníce a psychologové dělají vše, co je v jejich silách. Je však vůbec možné připravit budoucí rodiče na soužití s dětmi, které jsou jiné, deprivované? Zjistila jsem, že pracovníci náhradní rodinné péče rodiče připraví na to, že jejich dítě prošlo stresovou situací a že trpí psychickou deprivací, ale kterým směrem se jejich deprivace bude ubírat, na to připravit nedokáží.

Z ilustračních kasuistických rozhovorů společně vyplynulo, že by se při přípravě mělo více mluvit o problémech, které mohou nastat. Osobně si ale myslím, že vždycky může nastat něco, o čem se při přípravě nemluvílo. Je ale potřeba, aby toto zjištění měli pracovníci vždycky na mysli a snažili se podněcovat diskuzi k řešení výchovných problémů.

Obě dotazované uvedly, že nejvíce prospěšné jim bylo setkání se stávajícími rodiči a jejich vyprávění. Chválím tedy, že při každém přípravném kursu jsou přítomny tři páry pěstounských rodičů.

V prvním rozhovoru s paní K. zaznělo, že by bylo dobré poskytnout při přípravě žadatelům důležité kontakty na odborníky. Tento nápad se mi velmi líbil a pracovníkům náhradní rodinné péče ho sdělím. Nemyslím, že by bylo náročné, rozdat při přípravě pár letáků o různě specializovaných ordinacích.

Doprovázení rodičů jsem při psaní teoretické části chápala i jako zpětnou vazbu k pracovníkům. Pochopila jsem ale, že na těchto setkáních si raději chce každý odpočinout a spíše jen v dobrém si povyprávět o úskalích výchovy jejich dětí. Paní K. navrhovala, aby po krátkém čase, kdy dítě už je v nové rodině, mohla sdělit svoje poznatky pracovnícím náhradní rodinné péče. Také tento návrh schvaluji a myslím, že souvisí s tím, že by pracovníce poté mohly být lépe na nové žadatele připraveny.

Další setkávání pěstounských rodičů navštěvovala paní K. velmi ráda. Toto doprovázení tedy vidím jako jeden z nejdůležitějších faktorů, které může krajský úřad nabídnout pěstounským rodinám a díky kterému je posilněno dobré fungování rodiny.

Sdělení obou pěstunek se lišilo, a to díky tomu, že jedna navštěvovala kurs poměrně nedávno a druhá již před jedenácti lety. Musím konstatovat, že jsem velmi ráda, že vývoj přípravy se hodně zkvalitnil, jak je z rozhovorů patrné. Z druhého rozhovoru nemohu tolik vyhodnotit jako z prvního, ale je z něj alespoň zjištěn vývoj přípravy.

Zaujalo mě u druhé dotazované, že ač sama nenavštěvuje víkendová setkání rodin, schází se přesto s jinými pěstouny. Těší mě, že tato pěstounka nečeká na úřad, až setkání zprostředkuje, ale je schopna najít jinou cestu, jak sdílet s jinými pěstounskými rodinami společné problémy.

U obou pěstounských rodin rovněž kladně hodnotím rychlost, s jakou krajský úřad zprostředkoval konkrétní rodinný svazek

Shrnu-li celý závěr celkově, hodnotím současný pracovní výkon pracoviště náhradní rodinné péče při krajském úřadu výborně. Musím podotknout, že na mě

pracovnice působily také velmi dobře, stejně jako na pěstounské rodiny a předpokládám, že jejich etické chování je i jejich silnou stránkou. Jsem ráda, že nikdo nemá špatný dojem z přípravy a následně ji hodnotí jako užitečnou. Malé nápady a připomínky, které jsem již zohlednila, považuji sice za důležité, ale myslím, že jsou jen kosmetickou úpravou na dobrém díle.

Seznam použitých zdrojů

- ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- BUBLEOVÁ, V., BENEŠOVÁ, L. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001.
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH Z., MATĚJČEK Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- HUBLOVÁ, V. O významu setkávání. In *Průvodce náhradní rodinnou péčí speciál*. Sdružení pěstounských rodin, Brno. Arch, 1995-2005.
- KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MPSV, *Odborné posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče*. Praha: MPSV, metodické doporučení.
- Náhradní rodinná péče. Žádost o náhradní rodinnou péči. In *Krajský úřad Jihočeského kraje* [online]. České Budějovice: KU JK, 2005. Dostupné na WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=270&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=270&par[lang]=CS)>.
- TRIALOG. *Příprava pěstounů a osvojitelů: Zkušenosti, náměty a příspěvky z let 2000-2001*. Trialog: Brno, 2002.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In *Úplné znění č. 623*. Ostrava: Sagit, 2008. ISBN 978-80-7208-634-4.

Abstrakt

SKAMENOVÁ, J. *Krajský úřad a jeho možnosti podílet se na zkvalitnění pěstounské péče*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce L. Muchová.

Klíčová slova: dítě, náhradní rodinná péče / pěstounská péče, krajský úřad, přípravný kurs, ilustrativní kasuistické rozhovory.

Práce je zaměřena na rodiče, kteří se rozhodli vzít si dítě do pěstounské péče. Tomuto procesu předchází tzv. příprava k přijetí dítěte do rodiny, což je v našich sociálních podmínkách zcela v kompetenci Krajského úřadu. Tato instituce nejdříve provádí psychologické posouzení žadatelů, kde zhodnotí jejich charakterové vlastnosti a důvody k přijetí dítěte. Na základě tohoto posouzení je žadatel přijat do kurzu přípravy nebo odmítnut. Cílem přípravy je poskytnout potencionálním rodičům dostatek informací nutných k úspěšnému zvládnutí výchovy nevlastního dítěte. Příprava má několik fází a na konci se vydává rozhodnutí o zařazení či nezařazení do evidence žadatelů.

Praktická část obsahuje dva ilustrační kasuistické rozhovory s pěstounskými rodinami, které sice hodnotí kladně činnost krajského úřadu, ale zdůrazňují nutnost neustálého upozorňování na to, jak široká je škála možných problémů a jak různá mohou být jejich řešení.

Abstract

County council and its possibilities to participate on improving the quality of foster care.

Key words: child, surrogate family care, foster care, county council, preparatory course, illustrative casustic interview

The bachelor's work is is focused on parents, which desided to take a child into a foster care. Before this process, "preparation for child acceptance into family" preceded. Under our social conditions, the preparation is completely in authority of the county council. This institution makes a psychological adjudication of applicants, during which their character qualittites and reasons for child acceptance are assessed. On the basis of this adjudication, the applicant is declined or admit to peparatory course. The aim of the preparation course is to provide the potential parents with sufficient information essential for successful upbringing of the stepchild. The preparation has several parts and the decision of inclusion into applicants register is given at the end.

Practical part includes two illustrative casustic interviews with foster families. They positively evaluate the activity of county council, but they also emphasize the necessity of permanent warning of wild range of potential problems and variety of their solutions.